

4. Телешун С. О. Публічна політика та аналітика: теорія і практика: навч. посіб. Київ: НАДУ, 2016. 240 с.
5. Федотова О. О., Акобій Д. А. Подальші перспективи розвитку інформаційно-аналітичних центрів в Україні. *Науковий вісник*. 2022. № 4. С. 201–215.
6. Федотова О. О., Кудлай В. О. Місце інформаційних технологій у процесі забезпечення ефективного управління організаціями. *Moderní aspekty vědy: LI. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.*, 2024. Str. 323–340. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7988/1/Fedotova%20Kudlai%20mono.pdf>
7. Annual Review 2024–25. Chatham House. London: Chatham House. 2025. URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/08/annual-review-2024-25>
8. New America Foundation. Annual Report: Innovation in Policy Communication. Washington, DC: New America Foundation, 2022. 48 p. URL: www.newamerica.or

УДК 316.772.5:077]:[326.266:355.211](477:470-651.1)

Стецько Ольга Олександрівна
(*наук. керівник – д-р іст. наук, професор Передерій І. Г.*)
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

МАНІПУЛЯТИВНІ НАРАТИВИ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ТЦК ТА СП

У роботі проаналізовано маніпулятивні нарративи у соціальних мережах щодо діяльності ТЦК та СП у контексті когнітивної війни. Визначено їх основні типи, зміст і вплив на суспільні настрої. Показано, що такі нарративи використовуються противником для підризу довіри до державних інституцій, деморалізації суспільства та зниження обороноздатності України.

Ключові слова: когнітивна війна, маніпулятивні нарративи, соціальні мережі, ТЦК та СП.

В умовах повномасштабної війни, яку веде РФ проти України, протистояння відбувається не лише фізично на полі бою, а й віртуально – в інформаційному просторі. Не досягши успіхів в реалізації операції «Київ за три дні» та не маючи суттєвої переваги на полі бою, Російська Федерація проводить масовані інформаційні операції з метою зниження готовності українського народу до спротиву. Один з основних напрямів цієї діяльності спрямований на підризу довіри до Сил оборони України. Зокрема, деструктивна діяльність противника спрямована на зрив процесу мобілізації людських і матеріальних ресурсів.

Одним із ключових об'єктів маніпулятивних нарративів є територіальні центри комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), на які державою покладено завдання комплектування підрозділів Збройних Сил України. Значну роль у поширенні маніпулятивних повідомлень відіграють соціальні мережі, які через швидкість поширення інформації та алгоритмічне підсилення контенту формують суспільні настрої.

У науковому та аналітичному дискурсі таке інформаційне протистояння все частіше розглядається в межах концепції когнітивної війни, у якій основним

об'єктом впливу є свідомість людини, здатність до сприйняття подій та ухвалення рішень. Метою впливу є не лише поширення інформації, а формування певної картини реальності та ставлення до подій і явищ. Одним з інструментів такого впливу є маніпулятивні нарративи – повторювані повідомлення та інтерпретації, які формують у суспільстві певне уявлення про події, процеси або діяльність інституцій. Через постійне повторення такі нарративи закріплюються у суспільній свідомості та впливають на громадську думку і поведінку людей [3].

Важливим джерелом для аналізу інформаційного впливу на процес мобілізації є аналітичний звіт Центру протидії дезінформації при РНБО України «Дослідження деструктивного впливу на дискурс довкола процесу мобілізації в Україні», опублікований у квітні 2026 року. У межах дослідження за період з 1 жовтня до 31 грудня 2025 року було проаналізовано інформаційний простір соціальних мереж, медіа та месенджерів. За результатами моніторингу Центр зафіксував понад 85,4 тис. публікацій, що містили деструктивні нарративи щодо мобілізації із сукупним охопленням понад 419,7 млн та 13,86 млн взаємодій [6].

Проаналізувавши походження згаданих нарративів, фахівці ЦПД встановили 194 джерела, які фігурують у трьох і більше проаналізованих меседжах. На думку дослідників, така перехресна активність може бути ознакою діяльності мережі координованої неавтентичної поведінки, спрямованої на системне поширення деструктивних повідомлень щодо мобілізації.

У звіті Центру встановлено походження деструктивних інформаційних впливів щодо процесу мобілізації та підтверджено їх безпосередній зв'язок з Москвою [7] та, за інформацією Служби безпеки України, з діяльністю 85-го головного центру спеціальної служби ГУ ГШ ЗС РФ [5].

Зазначено, що такі інформаційні впливи мають системний характер і здійснюються з метою формування негативного ставлення до мобілізації, підризу довіри до державних інституцій, поляризації українського суспільства та, у стратегічній перспективі, послаблення оборонної спроможності держави.

До того ж активну діяльність від імені «простого народу» ведуть профілі з ознаками причетності до бот-мереж у коментарях під публікаціями на офіційних сторінках ТЦК та СП. Однотипні коментарі з повторюваними меседжами створюють ілюзію масової суспільної думки, формують у користувачів уявлення про нібито домінування негативного ставлення до діяльності ТЦК та СП і впливають на сприйняття соціальної норми. Отже, відбувається когнітивний вплив не лише через окремі повідомлення, а через формування інформаційного середовища, у якому певні нарративи сприймаються як позиція більшості.

Внаслідок цього реальні користувачі соціальних мереж можуть одночасно виступати і як об'єкти, і як несвідомі поширювачі когнітивних впливів, беручи участь у створенні та поширенні контенту, що підтримує певні нарративи або маніпулятивні інтерпретації подій.

Узагальнюючи виявлені інформаційні впливи, маніпулятивні нарративи щодо діяльності ТЦК та СП доцільно класифікувати за функціональним призначенням на кілька основних типів: *делегітимізаційні* (спрямовані на підризу довіри до державних інституцій), *деморалізаційні* (формують відчуття безвиході,

страху та безперспективності), *дискримінаційні* (створюють уявлення про несправедливість і нерівність), а також *поведінкові* (орієнтовані на нормалізацію опору мобілізаційним заходам). Така типологія дає змогу системно проаналізувати характер інформаційного впливу та механізми його реалізації.

Розгляньмо кілька найпоширеніших наративів, спрямованих проти ТЦК й СП та мобілізації загалом. Їх у різних варіаціях можна зустріти під публікаціями на сторінках ТЦК та СП.

«В Україні проводиться несправедлива мобілізація». Цей наратив реалізується через поширення повідомлень про нібито вибірковий характер мобілізації, привілейоване становище окремих соціальних груп: «нехай депутати воюють», «поки прості люди воюють, чиновники збагачуються», «хай спершу поліція піде» тощо. Через це в суспільстві формується відчуття несправедливості та дискримінації, що призводить до зниження довіри до мобілізаційних процесів і державних інституцій. Цей наратив належить до дискримінаційного типу та спрямований на формування уявлення про соціальну нерівність, що підсилює недовіру до держави та провокує суспільне напруження.

«Мобілізація – це «могилизнація» населення, геноцид влади проти українців». Механізм впливу цього наративу відрізняється від попереднього та полягає у демонізації державних інституцій та процесів. Типовий когнітивний вплив, повідомлення з різко негативним емоційним забарвленням: «війна до останнього українця», «мобілізація – квиток в один кінець», «влада утилізує народ, щоб звільнити територію» тощо. Він є типовим прикладом деморалізаційного наративу, який через емоційний вплив формує страх і знижує готовність громадян до виконання військового обов'язку. Мета таких когнітивних атак – формування страху перед військовою службою, деморалізація суспільства.

«Представники ТЦК та СП – злочинці, які не мають відношення до ЗСУ». Цей наратив спрямований на знецінення ТЦК та СП як системи, що на 90 % комплектує підрозділи Сил оборони України, та власне делегітимізацію їх як органів військового управління у структурі Сухопутних військ ЗСУ. Типові коментарі «ТЦК не військові, а цивільні бандити», «ТЦК – це не ЗСУ», «ТЦК – незаконні збройні формування», «ТЦК – це людолови», «найперші ухилянти – ТЦК», «всі військові ненавидять ТЦК» тощо. Поширення таких наративів спрямоване на делегітимізацію ТЦК та СП як державної інституції, формування стійкого негативного образу їх представників та створення у суспільстві когнітивного виправдання опору мобілізаційним заходам.

«Українці мають чинити спротив діям ТЦК та СП». Цей наратив спрямований на нормалізацію опору мобілізаційним заходам, формування соціально прийнятної моделі поведінки ухилення та підрив виконання державою функцій у сфері мобілізації. Це приклад поведінкового наративу, який не лише формує ставлення, а й стимулює конкретні дії, спрямовані на протидію державним інституціям. Коментарі та публікації, які просувають цей наратив, рясніють прямими закликами до насильства, погрозами в бік військовослужбовців ТЦК та СП, насичені обсценною та експресивною лексикою. Питома частка таких повідомлень невинно зростає [4]. Це одна з найнебезпечніших когнітивних атак,

внаслідок якої зростає кількість випадків фізичного насильства цивільних громадян щодо військовослужбовців ТЦК та СП, в тому числі з важкими та летальними наслідками [1; 2].

Розглянувши наведені приклади, ми можемо висувати, що маніпулятивні наративи щодо діяльності ТЦК та СП в соціальних мережах є елементом ворожого когнітивного впливу, спрямованого не лише на зміну ставлення до мобілізації, а й на зміну способу сприйняття реальності та соціальних норм. Узагальнення виявлених типів наративів свідчить, що інформаційний вплив має комплексний характер і реалізується одночасно на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях. Їх системне та повторюване поширення формує у суспільстві викривлене уявлення про діяльність державних інституцій, підриває довіру до Сил оборони, сприяє деморалізації населення та поляризації суспільства. Зрештою це призводить до зниження обороноздатності держави через вплив на мислення та поведінку громадян.

Як вважає ректор Академії AdverMAN Андрій Мірошниченко, на відміну від фейків, які можна спростувати фактами, «когнітивна атака створює емоційний фільтр, через який факти вже не проходять. Якщо людину “зарядили” ненавистю або тотальним страхом, логічні аргументи перестають працювати» [3]. Тому чи не головною протидією такому впливу є превенція – т. зв. «пребанкінг» – щеплення від маніпуляцій, тобто медіагігієна користувачів, розуміння механізмів когнітивних атак, розвиток критичного мислення та підтримка психологічного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Вінницький обласний ТЦК та СП. Коментар щодо нападу на військовослужбовців 4 квітня. *Facebook*. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=968807869003948&id=100076242321215&mbextid=wwXIfr&rdid=VAaFhFCeTcOQreFu# (дата звернення: 04.04.2026).
2. Львівський обласний ТЦК та СП. Коментар щодо події 2 квітня. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1265302102400537&set=a.249813580616066> (дата звернення: 04.04.2026).
3. Мірошниченко А. Когнітивна війна. *Освітній портал AdverMAN*. 2026. URL: <https://adverman.com.ua/26277/kognityvna-vijna/> (дата звернення: 04.04.2026).
4. Полтавський обласний ТЦК та СП. Опитування від 20 березня. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1872713836883372&set=a.1159018814919548> (дата звернення: 04.04.2026).
5. СБУ викрила агентурну мережу спецслужб РФ, яка дестабілізувала ситуацію в Україні через Telegram-канали. *Служба безпеки України*. 2021. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-vykryla-ahenturnu-merezhу-spetsluzhb-rf-yaka-destabilizovala-sytuatsiiu-v-ukraini-cherez-telegram-kanaly> (дата звернення: 04.04.2026).
6. Дослідження деструктивного впливу на дискурс довкола процесу мобілізації в Україні: аналітичний звіт. *Центр протидії дезінформації при РНБО України*. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-doslidzhennya-destruktyvnogo-vplyvu-na-dyskurs-dovkola-procесu-mobilizaciyi-v-ukraini/> (дата звернення: 04.04.2026).
7. Мережа російських пропагандистських ресурсів ZOV: аналітичний звіт. *Центр протидії дезінформації при РНБО України*. URL: <https://cpd.gov.ua/reports/analitychnyj-zvit-merezha-rosijskyh-propagandystskyh-resursiv-zov/> (дата звернення: 04.04.2026).

